

Warszawa, 14 marca 2013 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA

Rzecznik Praw Dziecka

Marek Michalak

ZSR/500/5/2013/AT

**Pani
Irena Lipowicz
Rzecznik Praw Obywatelskich**

analiza spraw rozpoznawanych przez moje biuro wskazuje na poważne wątpliwości konstytucyjne jakie budzi treść art. 27 § 3 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (dalej jako „upn”), w kontekście art. 2, art. 31, art. 41, art. 42 pkt. 2 art. 78 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

Zgodnie z art. 27 § 1 i 2 upn sąd umieszcza nieletniego w schronisku dla nieletnich jeżeli zostaną ujawnione okoliczności przemawiające za umieszczeniem go w zakładzie poprawczym i jednocześnie zachodzi uzasadniona obawa ukrycia się nieletniego lub zatarcia śladów czynu karalnego, albo jeżeli nie można ustalić tożsamości nieletniego; umieszczenie nieletniego w schronisku dla nieletnich może nastąpić wyjątkowo także wtedy, gdy zostaną ujawnione okoliczności przemawiające za umieszczeniem go w zakładzie poprawczym, a nieletniemu zarzucono popełnienie czynu karalnego określonego w art. 134, art. 148 § 1, 2 lub 3, art. 156 § 1 lub 3, art. 163 § 1 lub 3, art. 166, art. 173 § 1 lub 3, art. 197 § 3, art. 252 § 1 lub 2 i art. 280 Kodeksu karnego.

Postanowienie o umieszczeniu w schronisku jest zaskarżalne. Przyznanie prawa do zażalenia oraz obligatoryjność profesjonalnej obrony stanowi gwarancję konstytucyjnego prawa nieletniego do obrony w postępowaniu sądowym.

Sytuacja taka nie występuje natomiast w przypadku wydania postanowienia o skierowaniu sprawy do trybu poprawczego na podstawie art. 42 § 2 upn i zarządzenia wyznaczenia rozprawy, co może spowodować automatyczne przedłużenie pobytu nieletniego w schronisku na okres nawet do roku.

Z brzmienia art. 27 § 3 upn wynika, że nie jest wymagane osobne postanowienie o przedłużeniu pobytu w schronisku dla nieletnich, zaś fakt, że sąd rodzinny powinien baczyć, aby

okres ten nie przekroczył roku nie stanowi wystarczającej gwarancji kontroli zasadności przedłużenia środka stosowanego wobec nieletniego. Należy podnieść, że na postanowienie o skierowaniu sprawy do trybu poprawczego i zarządzenie o wyznaczeniu rozprawy, nie przysługuje zażalenie. Sąd rodzinny nie wydaje także osobnego postanowienia o przedłużeniu pobytu nieletniego w schronisku, w związku z czym przedłużenie pobytu jest także niezaskarżalne. Postanowienie o rozpoznaniu sprawy w trybie poprawczym jest swego rodzaju „aktem oskarżenia” wobec nieletniego i samo w sobie nie stanowi decyzji sądu o przedłużeniu pobytu nieletniego w schronisku. Dlatego też nie daje podstaw do zaskarżenia faktycznego przedłużenia pobytu nieletniego w schronisku.

Podkreślenia wymaga również fakt, że umieszczenie nieletniego w schronisku jest równoważne ze stosowaniem środka zapobiegawczego w postaci tymczasowego aresztowania, gdyż zarówno tymczasowe aresztowanie jak i pobyt w schronisku dla nieletnich polegają na rzeczywistym pozbawieniu wolności.

Zastrzeżenie zawarte w art. 27 § 6 upn, że łączny pobyt nieletniego w schronisku dla nieletnich do chwili wydania wyroku w pierwszej instancji nie może być dłuższy niż rok, jest niewystarczające dla zagwarantowania nieletniemu jego konstytucyjnego prawa do obrony i prawa do sądu.

Przepis art. 27 § 3 upn jest niespójny z § 4 i 7 art. 27 upn, gdyż „automatyczne” przedłużenie pobytu nieletniego w schronisku na podstawie § 3 kłóci się z trybem wydania decyzji o przedłużeniu pobytu w myśl § 4 i 7 art. 27 upn.

W tym kontekście należy podnieść, że ustawodawca, przy wydawaniu decyzji przez sąd rodzinny czy sąd okręgowy, na wniosek sądu prowadzącego sprawę, o przedłużeniu pobytu nieletniego w schronisku wskazał na konieczność występowania dodatkowych okoliczności, które sąd orzekający powinien wziąć pod uwagę. I tak, w przypadku przedłużenia na okres do trzech miesięcy (§ 4), sąd powinien mieć na względzie szczególne okoliczności sprawy, natomiast w przypadku przedłużenia na czas określony przez sąd okręgowy – szczególnie uzasadnione przypadki, które powodują konieczność przedłużenia pobytu nieletniego w schronisku dla nieletnich (§ 7).

Konkludując, przedłużenie pobytu nieletniego w schronisku dla nieletnich w trybie art. 27 § 3 upn odbiega w sposób zasadniczy od przedłużenia tego pobytu na podstawie § 4 i 7 i nie podlega kontroli instancyjnej. Automatyzm przedłużenia pobytu nieletniego powoduje, że brak jest określenia granicznej daty pobytu w schronisku dla nieletnich. Przedłużenie pobytu następuje tu na czas nieokreślony, w okresie od 6 do 9 miesięcy.

W świetle powyższych rozważań zasadny jest zarzut niekonstytucyjności przedłużenia pobytu nieletniego w schronisku dla nieletnich, wynikającego z art. 27 § 3 upn.

Podstawą takiego zarzutu jest „automatyzm” przedłużenia pobytu, a co za tym idzie brak postanowienia sądu o przedłużeniu pobytu nieletniego w schronisku, wydanego na posiedzeniu, z udziałem stron; brak określenia czasu przedłużenia pobytu nieletniego w schronisku; niemożność zaskarżenia decyzji o przedłużeniu pobytu nieletniego w schronisku; brak kontroli instancyjnej przedłużenia pobytu nieletniego w schronisku.

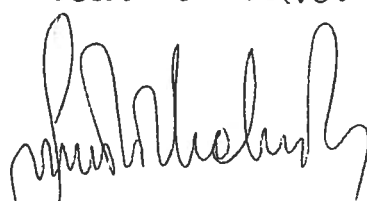

Powyższe jest niezgodne z zasadą wolności przewidzianą w art. 31 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Wolność człowieka jest wartością, która została poddana ochronie prawnej, stąd każdy jest zobowiązany szanować wolność i prawa innych osób.

Generalną zasadą w tej dziedzinie, wyraźnie przez Konstytucję podkreśloną, jest to, iż ograniczenia wolności nie mogą naruszać istoty wolności i praw. Konstytucja, ustanawiając tę ważną zasadę dotyczącą wolności, jednocześnie określa jej gwarancje i granice oraz warunki stosowania niezbędnych jej ograniczeń, co demonstruje również art. 41 Konstytucji.

Ograniczenie tego rodzaju musi mieć istotne społeczne podstawy. W tej dziedzinie nie może być dowolności. Zasady i tryb pozbawienia wolności powinny być zatem określone nie przez organy władzy wykonawczej ale wyłącznie przez władzę ustawodawczą w drodze ustawy, zaś precyzyjne określenie czasu trwania pozbawienia wolności winno należeć do niezawisłego sądu. Pozbawienie wolności może być dokonane w różny sposób (zatrzymanie, aresztowanie, skazanie) z tym, że zastosowane bez wyroku sądowego uprawnia pozbawionego do odwoływania się do niezawisłego sądu w celu ustalenia legalności tego pozbawienia.

Art. 27 § 3 jest niezgodny również z art. 42 Konstytucji RP, który ustala ważną zasadę z zakresu postępowania przed sądami, jakim jest prawo do obrony, które przysługuje we wszystkich stadiach postępowania karnego, oraz z art. 78, który formułuje zasadę odnoszącą się do postępowania przed organami państwowymi w sprawach dotyczących praw i wolności jednostki. Chodzi tu o zagwarantowanie jednostce, której statusu prawnego dana sprawa dotyczy (tj. stronie), prawa do zaskarżenia decyzji i orzeczeń organu wyższej instancji w celu skontrolowania prawidłowości orzeczenia – (zob. wyrok TK w sprawie SK 5/02). Z powyższego wynika, że art. 27 § 3 upn jest również niezgodny z art. 2 Konstytucji, ustanawiającym zasadę demokratycznego państwa prawnego.

Mając na względzie powyższe, na podstawie art. 9 pkt 2a ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147), zwracam się z prośbą o rozważenie możliwości złożenia do Trybunału Konstytucyjnego wniosku o stwierdzenie niezgodności art. 27 § 3 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (t.j. Dz. U. z 2010, Nr 33, poz. 178.) z powołanymi wyżej postanowieniami Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

Z wyrazami szacunku

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich

RPO-727575-II/13/MC

00-090 Warszawa
Al. Solidarności 77

Tel. centr. 22 551 77 00
Fax 22 827 64 53

Warszawa, 4.04.2013 r.

Pan
Marek Michalak
Rzecznik Praw Dziecka
ul. Przemysłowa 30/32
00-450 Warszawa

Szanowny Panie Rzeczniku

Odpowiadając na pismo z dnia 14 marca 2013 r., w którym poruszył Pan Rzecznik kwestię niekonstytucyjności przedłużania pobytu nieletniego w schronisku dla nieletnich, w oparciu o art. 27 § 3 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz.U. z 2010, Nr 33, poz. 178), uprzejmie informuję, że przedstawione zagadnienie jest już przedmiotem prac w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich.

Zwrócono się do Prezesów Sądów Okręgowych w Warszawie, Krakowie oraz Gdańsku z prośbą o informację nt. praktyki orzeczniczej sądów rodzinnych w zakresie wydawania postanowień o przedłużeniu pobytu nieletniego w schronisku dla nieletnich po skierowaniu sprawy na rozprawę do rozpoznania w postępowaniu poprawczym.

Po analizie otrzymanych odpowiedzi, planowane jest skierowanie wystąpienia do Ministra Sprawiedliwości, z prośbą o przedstawienie stanowiska w tej sprawie. Po otrzymaniu tego stanowiska, Rzecznik Praw Obywatelskich rozważy podjęcie dalszych czynności.

O wynikach postępowania w tej sprawie, poinformuję Pana Rzecznika w odrębnej korespondencji.

Z poważaniem

Z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich

Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich

Warszawa, 1. 08. 2013 r.

RPO-727575-II/13/MU

00-090 Warszawa Tel. centr. 22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 22 827 64 53

Pan
Marek Michalak
Rzecznik Praw Dziecka
ul. Przemysłowa 30/32
00-450 Warszawa

Ważne pismo Pani Prezident

W nawiązaniu do pisma z dnia 4 kwietnia 2013 r. (sygn. RPO-727575-II/13/MC), uprzejmie informuję, że w dniu 24 czerwca 2013 r. Rzecznik Praw Obywatelskich skierował wystąpienie do Ministra Sprawiedliwości w sprawie rozbieżnych interpretacji przepisu art. 27 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz.U. z 2010 r., Nr 33 poz. 178 z późn. zm.).

Rzecznik Praw Obywatelskich wskazując, iż aktualny stan prawny prowadzi do pozbawienia nieletnich zagwarantowanych im w Konstytucji praw, zwrócił się o rozważenie konieczności wystąpienia z inicjatywą legislacyjną zmierzającą do odpowiedniej nowelizacji ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich.

W odpowiedzi z dnia 22 lipca 2013 r. Minister Sprawiedliwości podzielił opinię Rzecznika Praw Obywatelskich, iż w aktualnym stanie prawnym art. 27 u.p.n. nie gwarantuje w pełni ochrony praw nieletniego przed arbitralnym działaniem sądu w sytuacji skierowania sprawy nieletniego do rozpoznania w postępowaniu poprawczym, jednocześnie informując, że po ustaleniu koniecznych zmian i ich kierunku – podejmie stosowne prace legislacyjne, mające na celu uwzględnienie uwag zgłoszonych przez Rzecznika Praw Obywatelskich.

Uprzejmie informuję, że zapowiadzana nowelizacja będzie monitorowana przez Rzecznika Praw Obywatelskich, aż do czasu jej wprowadzenia.

Z poważaniem

Z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich

Stanisław Trociuk
Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich